

ФЕНОМЕН НЕСТАБІЛЬНОСТІ І СУЧАСНЕ НАУКОВЕ ЗНАННЯ

¹Вінницький національний технічний університет

Розглядається феномен нестабільності як фундаментальна складова світу природи, людини та суспільства. Розкривається вплив ідеї нестабільності на трансформацію наукової парадигми пізнання та паза наукові підходи в осягненні світу.

Ключові слова: *нестабільність, наука, пізнання, невизначеність*

Keywords: *uncertainty, science, knowledge, uncertainty*

Наука, яка довгий час слугувала для представника європейської культури вищим зразком пізнання, в ХХ ст., особливо в другій його половині, стала втрачати статус беззаперечної позитивної цінності. Це було зумовлено тим, що наука новоевропейського зразка не змогла задовільно пояснити природу нових об'єктів, що потрапили до поля пошуку науковців.

В природознавстві Нового часу панував детермінізм і відмова від нього означала для представника новоевропейської науки вихід за межі самої науки, а значить і відмову від претензій на істинність пізнання. Сьогоднішнє природознавство включило в свій базис ідею нестабільності, яка потіснила детермінізм.

Разом з ідеєю нестабільності неминуче доводиться прийняти те, що ми далеко не завжди можемо однозначно передбачати, що станеться в майбутньому. Невизначеність такого роду зобов'язує нас відмовитись від тієї установки по відношенню до природи, що з'явилась і міцно засіла в свідомості представника європейської культури в епоху Нового часу.

Нестабільність, якщо її сприймати як суттєву характеристику природи, призводить до того, що людина повинна дуже обережно здійснювати будь-які зміни в оточуючому середовищі. Наявність різноманітних екологічних рухів свідчить про те, що ідея нестабільності не просто наявна в суспільній свідомості, але вона постає як дійова структура.

Звичайно, нестабільність просто так не могла б увійти до ідейного комплексу сучасної науки, коли б це не підтверджувалось конкретними відкриттями в природознавстві. Серед відкриттів такого роду відкриття нерівноважних структур, відкриття в області елементарних частинок, що демонструють фундаментальну нестабільність матерії, відкриття в космології, які засвідчують, що Всесвіт має історію [див. 1, 2, 3, 4]. Всі ці відкриття мають одну спільну важливу особливість - час тут виступає внутрішньою регулятивною складовою, на відміну від новоевропейської науки. Разом з привнесенням історизму в природознавство відбувається його зближення з гуманітарними науками. Інакше кажучи, ми спостерігаємо подолання дуалізму душі і тіла, який так характерний для класичної науки, що своє обґрунтування отримав у філософії Декарта [див. 5, 6].

Вивчення нерівноважних структур неможливе без вивчення траєкторій систем. Виявилось, що траєкторії багатьох систем нестабільні. Такий стан речей веде до того, що ми не можемо робити достовірних довгострокових передбачень. Наші передбачення можуть бути істинними лише на коротких часових відрізках. А це значить, що наше знання вихоплює лише невеликий фрагмент дійсності і мрії про абсолютне знання про світ, яке можливе в принципі з позицій новоєвропейської науки, тепер неможливе. Світ знаходиться в постійному процесі становлення, він постійно оновлюється. Кожної нової миті маємо унікальний, неповторний стан і наші знання можна екстраполювали лише на незначний часовий відрізок. Такі зміни в розумінні світу неможливі на основі канонів старої раціональності, раціональності, сформованої в епоху Нового часу. Це не означає, що вона зовсім не працює, вона не працює там, де пізнаються об'єкти, які характеризуються відкритістю і саморозвитком, – це системи, що історично розвиваються, котрі з бігом часу формують все нові рівні своєї організації, причому виникнення кожного нового рівня здійснює вплив на раніше сформований, змінюючи зв'язки і композицію елементів.

Можемо зробити висновок, що об'єкти певних класів успішно пізнаються на основі певного типу раціональності, проте перехід до пізнання об'єктів якісно нових класів засвідчує обмеженість попереднього типу і необхідність формування нового типу раціональності. На наш погляд такий стан справ маємо в сучасній науці та культурі загалом. Неспроможність людини, послуговуючись раціональністю новоєвропейського зразка, вирішувати нові наукові проблеми, а ще більше проблеми соціокультурні, призвела до критики раціональності, раціоналізму і появи постмодернізму, різноманітних форм квазінауки, псевдонаукових форм знання як спроби подолання складнощів нашого часу.

У сучасному світі стала популярною ідея деабсолютизації, урівнювання форм пізнання. Проголошується теза, що найбільш повне і адекватне знання про той чи інший об'єкт ми можемо отримати за допомогою сукупності якомога різноманітніших форм і способів його пізнання [див.7, 8, 9, 10].

Література

1. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой. — М.: Прогресс, 1986. — 432 с.
2. Пригожин И. Конец определенности. — Ижевск: РХД, 2001. — 216 с.
3. Пригожин И. Определено ли будущее. — Ижевск: ИКИ, 2005. — 240 с.
4. Николис Г., Пригожин И. Познание сложного. — М.: Мир, 1990. — 358 с.
5. Декарт Р. Рассуждение о методе// Декарт Р. Сочинения в 2 т.-Т. 1.— М.: Мысль, 1989. — 654 с.— (Филос. наследие; Т. 106).- С.250-296.
6. Декарт Р. Правила для руководства ума// Декарт Р. Сочинения в 2 т.-Т. 1.— М.: Мысль, 1989. — 654 с.— (Филос. наследие; Т. 106).- С.77-153.
7. Фейерабенд, П. Избранные труды по методологии науки / Пер. с англ. и нем. А. Л. Никифорова; общ. ред. и вступ. ст. И. С. Нарского. — М.: Прогресс, 1986. 542 с.
8. Фейерабенд, П. Против метода. Очерк анархистской теории познания / Пер. с англ. А. Л. Никифорова. — М.: АСТ; Хранитель, 2007. — 413 с. [ISBN 978-5-17-041128-3](#)
9. Коллинз К. Джон. Наука и вера. Враги или друзья? Пер. с англ. — Черкассы: Коллоквиум, 2005. — 560 с.
10. Кримський С.Б. Запити філософських смислів / С.Б. Кримський. — К.: Вид-во ПАРАПАН, 2003.